Blogi

Onko energiasta ja raaka-aineista tulossa talouskasvun jarru pitkällä aikavälillä?

Kansainvälinen talous, Venäjän talous | 20.04.2022 | Juha Kilponen

KIRJOITTAJA

Juha Kilponen
Osastopäällikkö

Jos energian ja raaka-aineiden hinnat jäävät nykyisille korkeille tasoille, voidaan sitä pitää merkkinä niukkuuden lisääntymisestä. Energiasanktioiden ja tariffien suhteen viivyttelyn ja välttämättömien päätösten väistelyn aika ei kuitenkaan ole nyt.

Viimeisten vuosikymmenten aikana olemme tottuneet siihen, että energiaa ja raaka-aineita on saatavana kohtuullisella hinnalla kehittyneissä maissa ajasta ja paikasta liki riippumatta. Näin ollen talouden ennusteita pitkälle tulevaisuuteen tekevien ennustajien ei ole asiaa tarvinnut sen kummemmin pohtia.

Energiasta tuotetaan karkeasti ottaen edelleen 80 prosenttia hiilivedyillä eli öljyllä, kivihiilellä ja kaasulla. Näiden fossiilisten polttoaineiden hinnat ja siten energian hinta alkoivat nousta erityisesti Euroopassa jo ennen Venäjän Ukrainaa vastaan aloittamaa hyökkäyssotaa.

Kuluvan vuoden tammikuun lopussa kehittyneiden talouksien öljyvarastot olivat selvästi alle viiden vuoden keskiarvon ja alimmillaan kahdeksaan vuoteen [1]. Energian hinnannousu on ollut suurin yksittäinen tekijä inflaation kiihtymisen taustalla ja keskeinen tekijä talouskasvun heikkenevien näkymien taustalla [2].

Kansainvälinen energiajärjestö IEA on arvioinut, että liikenne- ja öljylämmityskulut kasvoivat kehittyneissä talouksissa yli 40 dollaria kotitaloutta kohden (lähes 35 %) tammi-helmikuussa ja nousevissa ja kehittyvissä talouksissa lähes 20 dollaria kotitaloutta kohden (yli 55 %) viime vuoteen verrattuna.

Energian markkinahinta heijastaa vaihtoehtoiskustannuksia, jotka aiheutuvat esimerkiksi öljyn

kohdalla lisääöljytynnyrin tuottamisesta markkinoille. Tämä vaihtoehtoiskustannus sisältää öljykentän omistajan tämänhetkiset tuotantokustannukset ja niin sanotun optioarvon, joka olisi syntynyt lisätynnyrin myynnistä tulevaisuudessa. Näin energian markkinahinta sisältää informaatiota energian odotetusta niukkuudesta markkinoilla. Sama pätee myös muiden raaka-aineiden hintoihin.

Uusien tai jo käytöstä poistettujen energialähteiden hyväksi käyttäminen ja raaka-aineiden louhiminen on hidasta. Kun tähän lisätään energian ja raaka-aineiden välttämättömyys tuotantoketjuissa, näiden hyödykkeiden tulevaan (väliaikaiseenkin) saatavuuteen liittyvä epävarmuus voi saada aikaan rajuja hintaliikkeitä markkinoilla. Tämä on konkretisoitunut sekä pandemian aikana, jolloin energian kysyntä ja hinnat romahtivat, ja Venäjän aloittaman sodan aikana, kun energian ja raaka-aineiden hinnat ovat nousseet rajusti.

Onko energiasta ja raaka-aineista tullut niukka hyödyke?

Energian ja raaka-aineiden niukkuudella (eng. *scarcity*) viitataan hyödykkeiden saatavuuden heikkenemiseen **pitkällä aikavälillä**. Siksi suuretkaan hintaliikkeet eivät välttämättä ole merkki niukkuuden lisääntymisestä, vaan hintojen vaihtelut heijastavat syklisiä, väliaikaisia tekijöitä. Energian ja raaka-aineiden markkinahinnat voivat siis irtautua niiden todellisista tuotanto- ja varastointikustannuksista pelkästään epävarmuuden kasvun myötä.

Uusklassisessa talousteoriassa lähdetään tyypillisesti oletuksesta, että energia ja perinteiset tuotannontekijät kuten pääoma ja työvoima ovat korvattavissa toisillaan. Tällöin energian käytön supistuminen ei taloudellisen tehokkuuden oloissa johda talouskasvun hidastumiseen pitkällä aikavälillä. Pitkän aikavälin talouskasvu määräytyy teknologisen kehityksen ja tuottavuuskasvun kautta. Energiaa ei siis käsitellä samaan tapaan tuotannontekijänä kuten pääomaa ja työvoimaa.

Empiirisen taloustieteen näkökulmasta kysymys talouskasvun ja energian tai raaka-aineiden saatavuuden pitkän aikavälin riippuvuudesta on haastava, eikä kirjallisuus tarjoakaan yksiselitteistä vastausta kysymykseen näiden hyödykkeiden ja talouskasvun välisestä **kausaalisuudesta**: energian ja raaka-aineiden käyttö kyllä korreloivat talouskasvun kanssa, mutta tämä voi olla oire siitä, että tulojen ja vaurauden kasvu yksinkertaisesti lisäävät näiden hyödykkeiden käyttöä pitkällä aikavälillä.

Vaikka energia tai raaka-aineiden käyttö ei pitkällä aikavälillä olisikaan talouskasvun kausaalinen tekijä samalla tavalla kuin tuottavuus, työvoima tai kiinteä ja inhimillinen pääoma, selvää on kuitenkin se, että energian ja raaka-aineiden saatavuuden heikkeneminen voi hidastaa talouskasvua pitkäaikaisesti.

Jos siis energian ja raaka-aineiden hinnat jäävät nykyisille korkeille tasoille, voidaan sitä pitää

merkkinä niukkuuden lisääntymisestä. Se uhkaisi maailmantalouden kasvua pitkälle tulevaisuuteen. Kansainvälisen energiajärjestöön IEA:han kuuluvat jäsenvaltiot ovat onneksi alkaneet vapauttaa markkinoille öljytuotteita varmuusvarastoistaan, mikä on vakauttanut öljymarkkinoita viime päivinä. Kaasun ja monien raaka-aineiden osalta tilanne on haasteellisempi, mutta näilläkin markkinoille on tilanne sodan alun jälkeen jo tasaantunut.

Euroopan unionin joidenkin jäsenmaiden haluttomuus rajoittaa tai kokonaan lopettaa energian tuonti Venäjältä on suoraan yhteydessä energian ja raaka-aineiden välttämättömyyteen ja niiden vain osittaiseen korvattavuuteen tuotantoketjuissa erityisesti lyhyellä aikavälillä. Pelätään, että talouden tappiot niukkuudesta nousevat liian suuriksi. Fossiilisista energialähteistä ei kyetä luopumaan niin nopeasti kuin tässä tilanteessa olisi tarpeellista, koska vihreiden investointien tarve on mittaluokaltaan valtava ja teknologisen muutoksen toteuttaminen vie vähintään vuosikymmenen. Tätä korttia pelaa myös Venäjä Eurooppaa ja muita länsimaita vastaan.

Energiasanktioiden ja tariffien suhteen viivyttelyn ja välttämättömien päätösten väistelyn aika ei kuitenkaan ole nyt. Se vain vahvistaa sotarikoksia tekevän Venäjän talousimperialistisia haavekuvia, mahdollistaa Venäjän harjoittaman talousterrorismin ja lopulta voi heikentää lännen asemia pysyvästi. Energiasanktiot kirpaisevat nyt, mutta ovat myös välttämätön edellytys nopeammalle rauhalle.

Energiariippuvuuttamme Venäjästä voidaan myös merkittävästi pienentää yksinkertaisten toimien avulla. Esimerkiksi kansainvälinen energiajärjestö[3] on arvioinut, että sen jäsenmaat voivat vähentää öljynkulutusta varsin yksinkertaisilla toimilla jopa 6 prosenttia. Nämä toimet liittyvät valtaosaltaan liikenteeseen ja edellyttää omien arkitottumuksien muuttamista aivan niin kuin teimme pandemian aikaan. Mitätön hinta sodassa menetettyjen ihmishenkien rinnalla. Paljon enemmänkin on varmasti mahdollista tehdä, erityisesti Euroopassa. #StopPutin #SaveOil

Asiasanat

energia, raaka-aine, talouskasvu, Ukraina, Venäjä, öljy